

Kiitän mahdollisuudesta lausua tästä tärkeästä aiheesta.

1. Mitkä ovat mielestänne Yhdenvertainen Suomi -ohjelman kolme keskeisintä tavoitetta, joihin tulisi kiinnittää enemmän huomiota?

Tavoitteet ovat varsin hyviä ja tarpeellisia ja ne myös limittyvät toisiinsa. Näistä nostaisin esiin erityisesti seuraavat:

- 1) Tavoite 2: Edistetään suomalaisen työelämän monimuotoisuutta ja syrjimättömyyttä
- 2) Tavoite 7: Puututaan vihapuheeseen systemaattisella toiminnalla ja yhteistyöllä
- 3) Tavoite 8: Kehitetään rasismiin liittyvää tutkimusta ja tiedonkeruuta

2. Mitkä ohjelman toimenpiteistä ovat olleet erityisen hyödyllisiä?

Tärkeä jo toteutettu toimenpide on ollut yhdenvertaisuuslain muutos, joka astui voimaan 1.6.2023 ja jonka kautta yhdenvertaisuusvaltuutettu saa toimivallan puuttua työsyrijintään (toimenpide 1). Työelämään pääsy, siellä pysyminen ja syrjimättömyys työuralla ovat keskeisiä kaikkien väestöryhmien yhteiskuntaan kiinnittymisen ja oman elämän merkityksellisyyden kannalta. Syrjimättömyys on olennainen osa taloudellisesti, sosiaalisesti ja inhimillisesti kestävästä työelämästä. Rekrytointisyrijintään puuttuminen (toimenpiteet 19 ja 22) luo edellytyksiä moninaisten ihmisten työllistymiselle. On huomattava, että erilaisten vähemmistöryhmien kokema moniperustainen syrjintä on jäänyt pitkälle tiedostamattomaksi ja tutkimattomaksi alueeksi (toimenpiteet 23, 26 ja 26).

Vihapuheeseen puuttuminen on keskeistä turvallisen ja vakaan demokraattisen yhteiskunnan turvaamiseksi. Tarvitaan (itse)kriittistä pohdintaa niin median, poliitikkojen kuin verkkoviestijien toiminnasta, sillä vihapuhe luo perustan monenlaiselle ulossulkemiselle, hiljentämiselle ja myös sukupuolistuneelle väkivallalle. Mediataidot ovat tärkeä osa kansalaisuuteen liittyviä kysymyksiä, oikeuksia ja velvoitteita. (Erityisesti toimenpiteet 30-33, 52; 38 ja 40.) Tulisi harkita vihapuheen ja maalittamisen kriminalisointia – nämä estävät vapaata rakentavaa keskustelua.

Tutkimukseen perustuvaa tietoa rasismista ja syrjinnästä tulee lisätä ja soveltaa aiempaa paremmin päätöksentekoon. Monitieteisen akateemisen tutkimuksen rahoittaminen tasa-arvosta, yhdenvertaisuudesta ja ihmisoikeusteemoista tulee turvata. Tutkimusperustaisen tiedon osalta onkin ristiriitaista, että vaikka toimenpide-ehdotuksissa korostetaan myös poikkihallinnollista tutkimusta, joka on sovellettavissa politiikkaprosesseihin, nyt mediatietojen perusteella näyttäisi, että nykyhallitus lakkauttaisi VN TEAS rahoituksen, mitä voi pitää huonona kehityksenä. Kaikkinensa tutkimusrahoituksen turvaaminen on pienen valtion kehityksen ehdoton toimintaedellytys: Suomen tutkimus- ja kehittämistoiminnan menojen osuus bruttokansantuotteesta vuonna 2020 oli 2,9 %, ja tämä tulisi nostaa vähintäänkin pohjoismaiselle tasolle (4 %).

3. Mitä muita asioita haluatte nostaa esille yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa?

Yhteiskunnan vakauden, ihmisoikeuksien perustan ja turvallisuuden kannalta on tärkeää taata myös paperittomien oikeus terveydenhuoltoon. Paperittomuus luo pohjaa ihmisoikeuksien räikeille rikkomisille, vakavalle syrjinnälle ja varjoyhteiskunnan muodostumiselle. Oleskelulupaprosessien hitaus on inhimillisesti raskasta, mutta haittaa myös yritysten toimintaa.

Omassa tutkimuksessamme olemme tarkastelleet ulkomaalaistaustaisten naisten työllistymistä, jota vaikeuttavat työnantajien ennakkoasenteet ja osin kohtuuttomat kielitaitovaatimukset, joita voidaan käyttää myös verukkeena syrjimiselle. Työvoimaviranomaisten asenteita olisi tärkeä tarkastella kriittisesti, sillä usein niin korkeasti koulutettujen kuin nuorten ulkomaalaistaustaisten urapoluksi ehdotetaan automaattisesti sote-alaa, varsinkin lähihoitajakoulutusta. Viranomaisten ja rekrytoijien asenteiden tarkistamisesta hyötyisivät myös esimerkiksi yli 50-vuotiaat suomalaistaustaiset työnhakijat.

Sukupuolistuneen ja moniperustaisen syrjinnän (ml. esim. HLBTI-ryhmät, vammaiset) rakenteita ja mekanismeja on tärkeä tutkia jatkossa. Osana ulkomaalaistaustaisten naisten ja sitä kautta myös perheiden kotoutumista vaikeuttaa toimeentulon kietoutuminen kotihoidon tukeen. Tämän tukimuodon sijaan olisi panostettava erityisesti ulkomaalaistaustaisten naisten koulutuksellisten mahdollisuuksien parantamiseen sekä kielitaidon ja yhteiskuntaan osallistumisen kehittämiseen. Koulutukseen panostaminen ja elinikäinen oppiminen ovat tärkeitä tulevaisuuden kysymyksiä. Aikuiskoulutustuen kautta uuden ammatin opiskelu on ollut mahdollista. Siten muuttuvilla työmarkkinoilla ja rakennemuutoksen Suomessa onkin tärkeä säilyttää tällainen koulutusmuoto, joka on myös tasa-arvokysymys. Koulutukseen panostaminen ja syrjinnän ehkäisy oppilaitoksissa on ensiarvoisen tärkeää inhimillisesti mutta myös työelämän kannalta. Kaikkinensa aiemman rasisminvastaisen ja tasa-arvotyön pohjalta rakentaminen luo mahdollisuuden puuttua rakenteelliseen rasismiin ja edistää tietoisesti ja suunnitelmallisesti syrjimättömyyttä.

Marjut Jyrkinen

Työelämän tasa-arvon tutkimuksen ja sukupuolentutkimuksen professori, Helsingin yliopisto